

DOI : 10.33274/2079-4762-2021-50-2-30-38

JEL : F 01, H 10, I 31

УДК 330

Макєєва О. О.,
аспірантДонецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: makeeva_oo@donnuet.edu.ua**Чернега О. Б.,**
д-р екон. наук, професор

e-mail: chernega@donnuet.edu.ua

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
«ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА» ТА ЙОГО ЕВОЛЮЦІЯ**

UDC 330

Makieieva O. O.,
PhD StudentDonetsk National University of Economics and Trade named after
Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: makeeva_oo@donnuet.edu.ua**Chernega O. B.,**
Grand PhD
in Economic Sciences,
Professor

e-mail: chernega@donnuet.edu.ua

**CONCEPTUAL APPROACHES TO THE DEFINITION
OF THE «FOOD SECURITY» CONCEPT AND ITS EVOLUTION**

Мета. Метою дослідження є визначення концептуальних підходів до поняття «продовольча безпека» та встановлення його еволюції.

Методи. Теоретичною базою дослідження виступають праці вітчизняних та зарубіжних науковців, міжнародних організацій та національних комітетів щодо підходів до визначення поняття «продовольча безпека» та його еволюції. Для досягнення поставлених завдань та мети у роботі використовувалися наступні методи дослідження: метод теоретичного узагальнення і порівняння — для характеристики різноманітних визначень поняття «продовольча безпека», індукція та дедукція — для формування підходів до визначення поняття «продовольча безпека», аналіз і синтез — для визначення періодів еволюції поняття «продовольча безпека», графічний і табличний методи — для наочного відображення матеріалу дослідження.

Результати. У статті охарактеризовано теоретичні положення щодо розкриття сутності поняття «продовольча безпека» міжнародними організаціями, національними комітетами та окремими авторами, які проводять дослідження в цьому напрямку. Узагальнено еволюцію досліджуваного поняття та виділено часові їх періоди: 1 період — 40–60-ті рр. XX ст., 2 період — 70–80-ті рр. XX ст., 3 період — 80–90-ті рр. XX ст., 4 період — від 90-х років XX ст. і до сьогодні.

Проаналізовано визначення поняття «продовольча безпека» в різних країнах та встановлено те, що країни різних рівнів розвитку трактують досліджуване поняття по-різному. Запропоновано концептуальні підходи до визначення поняття «продовольча безпека»: системний, комплексний та процесний.

Ключові слова: продовольча безпека, національна безпека, зростання населення, Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй (ФАО), голод, ожиріння, продовольство, продукти харчування.

Постановка проблеми. Важливим елементом економічної та національної безпеки країни є продовольча безпека. Саме тому забезпечення населення якісними продуктами харчування в необхідній кількості є стратегіч-

ною метою будь-якої країни. Адже від належного рівня харчування залежить стан фізичного здоров'я населення, що в подальшому впливає на демографічну ситуацію в країні, а також на соціально-економічний розвиток

© О. О. Макєєва, О. Б. Чернега, 2021

держави в цілому. Як говорив колишній міністр сільського господарства США Ерл Батц: «В сучасному світі є лише дві справжні види влади: влада нафти та влада продовольства. Причому влада продовольства ще більш могутня, ніж влада нафти. Саме тому найважливішим засобом нашого спілкування з 2/3 населення планети стане продовольство» [18, с. 179].

Усі поняття в економічній теорії змінюються з часом, тому що з'являються нові чинники, погрози, інструменти управління, тому і поняття «продовольча безпека» не є ustalеним. Воно розвивається і найбільш точно об'єктивне визначення даного поняття дозволяє в подальшому правильно розробляти механізм управління продовольчою безпекою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями визначення поняття «продовольчої безпеки» займаються міжнародні та державні організації, окремі автори та інституції. Результати цих досліджень і погляди на визначення відрізняються, тому що дослідники ставлять перед собою різні цілі дослідження. На думку Комітету із всесвітньої продовольчої безпеки (КВПБ) продовольча безпека — це стан, коли у всіх людей є постійний фізичний, соціальний і економічний доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі, яка дозволяє задовольняти їх харчові потреби та смакові вподобання для ведення активного та здорово способу життя [8, с.19]. С. Кваша вважає продовольчу безпеку важливим складовим елементом загальнодержавної політики, який характеризує політичну незалежність країни, її економічну міцність і стабільність, соціальну забезпеченість населення та здатність задовольнити продовольчі потреби своїх громадян без шкоди загальнодержавним інтересам [1, с.167]. В Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України» зазначено, що продовольча безпека — це захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності [4, с.35]. В Законі України «Про продовольчу безпеку» вказано, що продовольча безпека — це соціально-економічний та екологічний стан в державі при якому всі її громадяни стабільно та гарантовано забезпечені продовольством

в необхідній кількості, асортименті та відповідної якості [12, с.1].

Проте еволюція даного визначення та підходи до сутності сучасного поняття «продовольча безпека» потребує подальших досліджень.

Мета статті. Метою дослідження є визначення концептуальних підходів до поняття «продовольча безпека» та встановлення його еволюції.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день, забезпечення населення продовольством є однією із найважливіших глобальних проблем. За оцінками ООН, населення світу збільшується дуже швидко і до 2050 року воно може досягти 9,7 млрд. осіб. Таке зростання населення відбудеться, в основному, за рахунок країн Африки та Азії [18, с.45]. Для забезпечення їжею такої кількості населення необхідно збільшити виробництво продовольства на 70%.

На рівень забезпечення достатнього рівня продовольчої безпеки, окрім стрімкого зростання населення, впливають і інші фактори: економічні кризи, нестабільні політичні ситуації в країнах, війни, недостатні рівні розвитку аграрного товаровиробництва, а також засухи, наводнення, неврожаї, які пов'язані із глобальним потеплінням у світі.

Проблема забезпечення продовольчої безпеки стала на початку 40–70х років XX ст., саме тому в 70х роках XX ст. Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй (The Food and Agriculture Organization (ФАО)) розробила міжнародну стратегію продовольчої безпеки.

Згідно доповіді ФАО «Стан справ у зв'язку з відсутністю продовольчої безпеки у світі 2013», у 2011–2013рр. у світі не могли задовольнити свої потреби в харчуванні 842 млн осіб, що становить 12% населення планети [19, с. 43]. Тобто, на кожну 8 людину на планеті не вистачає достатньої кількості їжі. Наразі досягнення достатнього рівня забезпечення населення продовольством залишається актуальним і досить гострим питанням, не зважаючи на збільшення кількості виробництва продуктів харчування.

Аналіз робіт [1–6] дозволяє стверджувати, що дослідженням даного поняття займаються як національні та міжнародні організації, так і окремі дослідники, але у наукових колах немає консенсусу щодо визначення поняття

«продовольча безпека». Також на визначення поняття «продовольча безпека» впливає рівень розвитку країни, в якій проводиться дослідження, так як поняття напряду пов'язане із ефективністю управління всередині країни, економічною ситуацією та рівнем розвитку населення.

Підвалини поняття «продовольча безпека» були закладені у 1945 році у період створення Організації Об'єднаних Націй. Але протягом останніх 80-ти років відбувалась модернізація цього поняття, його еволюція.

Активізація дослідження поняття «продовольча безпека» датується 40–60 рр. XX століття. Заходи із забезпечення продовольчої безпеки були орієнтовані на фізичне забезпечення населення продуктами харчування. В 1943 р. на Міжнародній конференції з питань продовольства та сільського господарства в Хот Спрингсе [7] були закладені основи для комплексного підходу до визначення поняття «продовольча безпека» з включенням таких елементів, як: наявність продовольства, його поживність та якісні характеристики, стабільність постачання продовольства [13]. Впродовж 40–60-х років відбувалось поглиблення співпраці різних держав для забезпечення населення продуктами харчування у достатніх для життя обсягах. Моніторинг співпраці між країнами здійснювався під супроводом ФАО, яку було засновано 16 жовтня 1945 року [19, с.45]. У 1945 році експертами ФАО визначено поняття «продовольча безпека» як забезпечення гарантованого доступу всіх жителів планети, країни, регіону до продовольства у будь-який час і обсягах, необхідних для забезпечення активного й здорового способу життя [4, с. 27]. 10 грудня 1948 року у Парижі було проголошено Генеральною Асамблеєю ООН Загальну декларацію прав людини [9], яку розроблено представниками з різних країн. У Загальній декларації прав людини викладено основні права людини, які підлягають захисту. 25 стаття даної Декларації зазначає, що «кожна людина має право на рівень життя, достатній для здоров'я та благополуччя його самого та його сім'ї, включаючи харчування, одяг, житло та медичне обслуговування...» [9].

Наступний етап еволюції визначення поняття «продовольча безпека» пов'язаний із політичними кризами 70–80 рр. XX століття. Даному етапу характерні коливання цін та обсягів виробництва, здійснення контролю за

обсягами світових резервів зерна. Підвищення цін на продукти харчування призвело до посилення уваги до проблеми голоду, про що свідчать рядки із доповіді ООН щодо Всесвітньої продовольчої конференції в 1975 р., «...світові запаси зерна знаходяться виключно на низькому рівні, збільшення виробництва зернових в 1975 р. доводиться на розвинуті країни...» та «...в деяких регіонах світу спостерігається гостра нестача продовольства, яка приводить до злиднів та голоду багатьох людей...» [6, с. 12]. На Всесвітній продовольчій конференції було сформовано нове поняття продовольчої безпеки: «наявність в будь-який час необхідних світових продовольчих запасів основних продуктів харчування, достатніх для підтримки стійкого та розширеного споживання, і для компенсації коливання виробництва і цін» [13].

У 80–90-х роках відбувається розширення поняття «продовольча безпека» завдяки включенню до нього економічної та фізичної доступності продуктів харчування. У 80-ті роки XX століття завдяки «зеленій революції» виробництво продовольства значно виросло, але все одно не все населення має доступ до продуктів харчування. Постало питання щодо забезпечення населення навіть в тих випадках, коли людина залишилась без роботи або допомоги по безробіттю, і вона не може купити собі їжу. Яскравим прикладом стала ситуація в Бангладеш в 1974 році, коли країна мала достатній рівень забезпеченості продовольства на душу населення, але високий рівень регіонального безробіття, викликаний повинню та високими цінами на продовольство, призвів до голоду. У 1983 році ФАО було уточнено визначення поняття продовольчої безпеки, а саме: «продовольча безпека — це гарантованість того, що всі люди в будь-який час будуть мати фізичний і економічний доступ до основних продуктів харчування, які вони потребують» [13]. Таким чином, за 40 років поняття «продовольча безпека» суттєво трансформувалося та вже враховувало не просто доступ населення до продовольства, а фізичний та економічний доступ кожного до продуктів харчування.

Сучасний етап починається у 90-х рр. XX століття і триває досі. Згідно з опублікованими результатами дослідженням ЮНІСЕФ у 1990 р., було встановлено залежність рівня харчування населення від соціальних факто-

рів: рівня медичних послуг, умов навколишнього середовища та умов побуту [13]. На початку XXI ст. починаються дослідження нової проблеми в сфері продовольчої безпеки — ожиріння. Дослідження Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) в 2016 році демонструють те, що близько 13% дорослого населення планети страждають від ожиріння, 340 млн. дітей та підлітків у віці від 5 до 19 років страждають надлишковою вагою або ожирінням [3]. Дані свідчать про те, що для цього етапу головним акцентом є необхідність забезпечення населення безпечним та якісним продовольством.

У 2008 році ЮНІСЕФ опублікували наступне визначення: «продовольча безпека та безпека харчування досягаються тоді, коли належна їжа (за кількістю, якістю, безпекою, соціально-культурної прийнятності) є і доступна для всіх людей в будь-який час й відповідно використовується та засвоюється ними для ведення здорового і активного способу життя» [13]. В даному визначенні увагу зосереджено не тільки на доступності та стабільності продуктів харчування, а й на якості продуктів та можливості засвоєння з них поживних речовин, мікро- та макроелементів.

Таким чином, з 1945 року і до сьогодні визначення терміну «продовольча безпека» змінилось, розширилось та трансформувалось. Наразі поняття постійно трансформується і визначення поняття враховує ситуацію, яка складається на короткі проміжки часу.

На сьогодні, проблема забезпечення достатнім рівнем продовольства населення знаходиться у центрі уваги не тільки міжнародних організацій і національних комітетів продо-

вольчої безпеки, а й також окремих авторів, які проводять дослідження в цьому напрямку.

Так, В. Є. Гринишин зазначає, що продовольча безпека — «це стан економіки країни, за якого уможливорюється захищеність життєво важливих інтересів людини, громади, регіону і держави в частині гарантування фізичної, економічної та соціальної доступності, безпечності та якості продуктів харчування, стабільності продовольчого забезпечення населення та продовольчого суверенітету» [4, с. 40]. Гамід Надір-огли Алішов наголосив, що продовольча безпека — «це стан, за якого у людей в будь-який час є фізичний, соціальний та економічний доступ до продовольства (в достатній кількості і достатній харчовій цінності), що відповідає потребам їх раціону харчування для здорового та активного життя...» [1, с. 167]. Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень стверджують, що продовольча безпека — «це стан забезпечення населення продовольством на рівні, що гарантує кожному громадянину можливість повноцінного раціонального харчування якісними продуктами, задоволення дієтичних і специфічних смакових потреб населення» [4, с. 35]. В Докладі «Положення справ в області продовольчої безпеки та харчування у світі 2018» вказано те, що продовольча безпека — «це стан, коли для всіх людей забезпечена наявність постійного фізичного, соціального та економічного доступу до достатньої кількості їжі, яка дозволяє задовольнити їх харчові потреби та смакові вподобання для ведення активного та здорового способу життя» [5].

Поняття «продовольча безпека» в кожній країні трактується по-різному (табл. 1).

Таблиця 1

**Визначення поняття «продовольча безпека» в країнах
(складено автором на основі [10, 11, 14, 16, 17, 21, 22])**

Поняття «продовольча безпека»	Країна	Джерело
«це реалізація загального права на регулярний та постійний доступ до якісного харчування в достатній кількості без перешкоди доступу до інших основних благ на підставі засобів, що сприяють зміцненню здоров'я, забезпечують повагу до культурного різноманіття та є раціональними з соціальної, економічної та екологічної точок зору»	Бразилія	22
«це стан і заходи з виробництва продовольства для держави та приватних осіб, що є доступним, достатнім як за кількістю, так і якістю, безпечним, різноманітним, поживним, поширеним»	Індонезія	16
«стан економіки держави, при якій забезпечується продовольча незалежність, гарантується фізичний та економічний доступ для кожного громадянина країни продуктами харчування...необхідними для активного та здорового способу життя»	Росія	21

Продовження таблиці 1

Поняття «продовольча безпека»	Країна	Джерело
«стан економіки держави, яке забезпечує продовольчу незалежність країни та гарантує фізичний і економічний доступ населення до харчових продуктів, які відповідають нормам охорони здоров'я»	Вірменія	10
«стан економіки, при якому ... кожному жителю по всій території країни гарантується доступ до продовольства в кількості, необхідній для активного та здорового образу життя»	Білорусь	17
«право кожної людини на безпечні продукти харчування»	Молдова	14
«стан економіки держави, при якому забезпечується необхідний рівень виробництва життєво важливих продуктів харчування, а також гарантується доступ населення до продовольства в кількості, необхідній для активного та здорового життя»	Туркменістан	11
«комплекс як загальнотеоретичних підходів до розуміння продовольчої безпеки, так і економічних й юридичних засобів її досягнення, що сприяє забезпеченню безпеки та якості продуктів харчування, гарантуванню прав споживачів і дотриманню процедур врегулювання конфліктних ситуацій зі споживачами»	Німеччина	22
«умова, за якої продовольство не може заподіяти шкоди споживачеві під час приготування чи споживання їжі»	Філіппіни	16

Визначення, продемонстровані в табл. 1, свідчать про те, що в різних країнах поняття «продовольча безпека» має різне визначення. Наприклад, продовольча безпека в Туркменістані передбачає доступ населення до продовольства в кількості, необхідній для активного та здорового життя, в той час як в Німеччині вже звертається увага не тільки на доступ населення до продуктів харчування, а й на якість продуктів харчування та на права споживачів.

Тобто, це означає, що на поняття «продовольча безпека» впливає рівень розвитку країни.

Аналіз досліджень визначення поняття «продовольча безпека» дозволяють встановити окремі підходи до його визначення.

Сучасні поняття, продемонстровані в табл. 2, підтверджують незамінність ефективної політики забезпечення рівня продовольства як високорозвиненим країнам, так і країнам, що розвиваються.

Таблиця 2

**Сучасні визначення продовольчої безпеки за підходами
(систематизовано автором на основі даних [2, 15, 18, 20])**

Вид підходу	Визначення продовольчої безпеки	Автор
Системний підхід	«важливий складовий елемент національної державної безпеки, який характеризує економічну стійкість та політичну незалежність існуючої системи, її здатність забезпечувати первинні потреби своїх громадян без збитку національно-державним інтересам»	Бабенко А.А. [20, с.47]
	«стан, коли всі громадяни мають право отримати безпечний, особисто прийнятний, поживний склад продуктів харчування за рахунок створення стійкої продовольчої системи, яка максимізує здоровий спосіб життя та рівний доступ для всіх до продуктів харчування»	Громадська організація з питань здоров'я Британської Колумбії [2, с.45]
	«структурована та системна категорія, що характеризує економічні відносини стосовно продовольчого споживання та якості харчування на різних рівнях людської спільноти»	О.І. Гойчук [15, с.14]
Комплексний підхід	«комплекс заходів, спрямованих на захист власного виробництва продуктів харчування»	М. Трейсі [18, с.94]
	«стан економіки, ... здатність держави (суспільства) забезпечувати економічну та фізичну доступність для всього населення життєво важливих продуктів харчування в обсягах, якості й асортименті, достатніх для розширеного	В. Шкаберін [2, с.42]

Продовження таблиці 2

Вид підходу	Визначення продовольчої безпеки	Автор
Комплексний підхід	відтворення кожної особи у звичних умовах і мінімально необхідних для підтримки здоров'я та працездатності в надзвичайних продовольчих ситуаціях»	В. Шкаберін [2, с.42]
	«здатність держави забезпечити населення належним рівнем споживання продовольчих товарів, застосовуючи, разом з агроекономічним потенціалом всі наявні в державі виробничі, фінансові ресурси, політичні можливості та інші фактори»	В.Добросоцький [2, с.43]
Процесний підхід	«це стабільний у часі і просторі процес безперервного забезпечення всього населення країни різноманітними якісними продуктами харчування в обсягах, необхідних для здорового способу життя»	Березін О.В. [20, с.46]
	«це безперешкодний процес забезпечення всіх верств населення високоякісними продуктами харчування згідно з медичними науково обґрунтованими нормами з урахуванням сформованого платоспроможного попиту й доступних цін, що характеризує рівень та якість життя населення...»	Тернавська І.Б. [20, с.47]
	«стан, коли гарантування поставок і розподілу продовольства здійснюється для всіх соціальних груп і окремих осіб»	П. Ютінг та С. Барраклот [2, с.45]

Висновки.

1. При проведенні дослідження встановлено, що проблема продовольчої безпеки є актуальною на сучасному рівні розвитку світової економіки. Трансформація сутності поняття здійснюється під впливом динаміки рівня життя населення, економічного та соціального розвитку держав, продовольчих криз та війн. Тому поняття «продовольчої безпеки» не є усталеним, так як постійно зазнає змін та розширень.

2. Еволюція поняття «продовольча безпека» включає 4 періоди: 1 період — 40–60 рр. XX ст., 2 період — 70–80 рр. XX ст., 3 період — 80–90 рр. XX ст., 4 період — від 90х років XX ст. і до сьогодні.

3. Визначення поняття «продовольча безпека» для країн з високим рівнем економіки та низьким рівнем економіки має відмінності, а саме: для розвинутих країн має значення якість продовольства, а не тільки доступність харчування.

4. Сучасні автори розглядають різноманітні аспекти продовольчої безпеки, включаючи: медичні норми, поживні речовини, якість, смакові вподобання та раціональне споживання.

Об'єктивне визначення поняття продовольчої безпеки дозволяє розробити більш ефективну політику управління розвитком національної економіки.

Список літератури

1. Алішов Гамід Надір-огли. Продовольча безпека України та чинники, що формують її рівень. *Економіка та управління національним господарством*. 2017. Вип. 13. С. 164–168. URL : https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/27.pdf (дата звернення 11.12.2021).
2. Бабич М. М. Продовольча безпека України: теорія, методологія, практика: дис. ... д-ра екон. наук. Миколаїв, 2019. URL : https://www.mnau.edu.ua/files/спес_vchen_rad/d_38_806_01/dis_babych.pdf (дата звернення 01.12.2021).
3. Всесвітня організація охорони здоров'я URL : <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight> (дата звернення 09.12.2021).
4. Гринишин В. Є. Формування системи продовольчої безпеки України. : дис. ... канд. екон. наук. 2021. URL : [http://znau.edu.ua/images/public_document/2021/04/дисертації/Дисертація_Гринишин_В. Є..pdf](http://znau.edu.ua/images/public_document/2021/04/дисертації/Дисертація_Гринишин_В._Є..pdf) (дата звернення 29.11.2021).
5. Доклад «Положення справ в області продовольчої безпеки та харчування у світі 2018». URL : https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Русский___Положение_дел_в_области_продовольственной_безопасности_и_питания_в_мире_2018.pdf (дата звернення 11.12.2021).

6. Доклад Всесвітньої продовольчої конференції (ООН). Нью-Йорк. 1975. URL : https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&src=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjrp_u_3tf0AhWN14sKHUwiBoEQFnoECAYQAQ&url=https%3A%2F%2Fdigitallibrary.un.org%2Frecord%2F707020%2Ffiles%2FA_10019RU.pdf&usg=AOvVaw2e4NPqBtrE0fOhDyNjODoq (дата звернення 09.12.2021).
7. Доклад Комітету із всесвітньої продовольчої безпеки. 39 сесія. Рим, Італія. 15–20 жовтня 2012р.
8. Доклад Комітету із всесвітньої продовольчої безпеки. 44 сесія. Рим, Італія. 9–13 жовтня 2017 р. URL : <https://www.fao.org/3/mt648r/mt648r.pdf> (дата звернення 11.12.2021).
9. Загальна декларація прав людини, 1948 р. URL : <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (дата звернення 10.12.2021).
10. Закон Республіки Вірменія «Про забезпечення продовольчої безпеки» від 05.06.2002 р. №3Р-338 URL : http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=22406 (дата звернення 10.12.2021).
11. Закон Туркменістану «Про продовольчу безпеку» від 15.06.2000 р. №29-П. URL : http://www.base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=3176 (дата звернення 09.12.2021).
12. Закон України «Про продовольчу безпеку». URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=8370-1&skl=7 (дата звернення 08.12.2021).
13. Залізнюк В. П. Еволюція поняття та підходів до виміру продовольчої безпеки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1249> (дата звернення 01.12.2021).
14. Конституція Республіки Молдова від 29.07.1994 р. URL : http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=3249 (дата звернення 10.12.2021).
15. Курляк М. Д. Формування системи національної продовольчої безпеки України. Монографія. Львів, 2018. URL : http://nbuviar.gov.ua/images/dorobku_partneriv/Formuvannia%20systemy%20natsionalnoi%20prodovolchoi%20bezpeky%20Ukrainy.pdf (дата звернення 02.12.2021).
16. Лушпаєв С. О. Поняття продовольчої безпеки за законодавством зарубіжних держав. 2015. Вип. 3 С.135–142. URL : https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9577/1/Lushpaev_135-142.pdf (дата звернення 06.12.2021).
17. Постанова Міністрів Республіки Білорусь «Про Доктрину національної продовольчої безпеки Республіки Білорусь до 2030р.». №962. 2017. URL : <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=C21700962> (дата звернення 10.12.2021).
18. Румик І. І. Продовольча безпека в умовах комплементарності національної економіки : авт. дис. ... д-ра екон. наук.. Київ. 2020. URL : https://library.krok.edu.ua/media/library/category/disertatsiji-avtoreferati-vidguki/rumik_2020-disertatsija.pdf (дата звернення 28.11.2021).
19. Стариченко Є. М. Продовольча безпека країни як соціально-економічна категорія. *Агросвіт*. 2018. №13. С.42–48. URL : http://www.agrosvit.info/pdf/13_2018/7.pdf (дата звернення 29.11.2021).
20. Тернавська І. Б. Дефініція категорії продовольча безпека та її еволюція. *Економічна наука. Економіка та держава*. 2015. №7. URL : http://www.economy.in.ua/pdf/7_2015/12.pdf (дата звернення 01.12.2021).
21. Указ Президента РФ №120 від 30.01.2010р. «Про затвердження Доктрини продовольчої безпеки РФ». URL : <http://www.kremlin.ru/acts/bank/30563> (дата звернення 10.12.2021).
22. Фера-Клемонца О. Ю. Зарубіжний досвід регулювання продовольчого забезпечення. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 5 (133). С. 44–53. URL : [http://ird.gov.ua/sep/sep20185\(133\)/sep20185\(133\)_044_Fera-KlemontsaOYu.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20185(133)/sep20185(133)_044_Fera-KlemontsaOYu.pdf) (дата звернення 10.12.2021).

References

1. Alishov, H. N.-ohly (2017). *Prodovolcha bezpeka Ukrayiny ta chynnyky, shcho formuyutyiyi riven* [Food security of Ukraine and the factors that shape its level]. *Ekonomika ta upravlinnya natsionalnym hospodarstvom* [Economics and management of the national economy], no. 13, pp.164–168. Available at : https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/27.pdf (Accessed on 11 December 2021).
2. Babych, M. M. (2019). *Prodovolcha bezpeka Ukrayiny: teoriya, metodolohiya, praktyka* [Food security of Ukraine: theory, methodology, practice. Thesis of Grand PhD in Economic sciences], 515 p. Available at : <https://www.mnau.edu.ua/files/>

spec_vchen_rad/ d_38_806_01/dis_babych.pdf (Accessed on 1 December 2021).

3. *Vsesvitnyia orhanizatsiia okhorony zdorovya* [World Health Organization]. Available at : <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight> (Accessed on 9 December 2021).

4. Hrynyshyn, V. Ye. (2021). *Formuvannia systemy prodovolchoyi bezpeky Ukrainy* [Formation of the food security system of Ukraine. Thesis of PhD in Economic sciences], 220 p. Available at: http://znau.edu.ua/images/public_document/2021/04/дисертації/Дисертація_Гринишин_В.Є..pdf (Accessed on 29 November 2021).

5. *Doklad «Polozhennia sprav v oblasti prodovolchoyi bezpeky ta kharchuvannia u sviti»* (2018). [Report «Food Security and Nutrition in the World»]. Available at : https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Русский_Положение_дел_в_области_продовольственной_безопасности_и_питания_в_мире_2018.pdf (Accessed on 11 December 2021).

6. *Doklad Vsesvitnoyi prodovolchoyi konferentsiï* (OON) (1975). [Report of the World Food Conference (UN)]. New York. Available at: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&e src=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjrpua_3tf0AhWNl4sKHUwiBoEQFnoECAYQAQ&url=https%3A%2F%2Fdigitallibrary.un.org%2Frecord%2F707020%2Ffiles%2FA_10019RU.pdf&usg=AOvVaw2e4NPqBtrE0fOhDyNjODOq (Accessed on 9 December 2021).

7. *Doklad Komitetu iz vsesvitnoyi prodovolchoyi bezpeky* (2012). [Report of the Committee on World Food Security]. Italy, Rome.

8. *Doklad Komitetu iz vsesvitnoyi prodovolchoyi bezpeky* (2017). [Report of the Committee on World Food Security]. Italy, Rome. Available at: <https://www.fao.org/3/mt648r/mt648r.pdf> (Accessed on 11 December 2021).

9. *Zahalna deklaratsiia prav lyudyny* (1948). [Universal Declaration of Human Rights]. Available at: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (Accessed on 10 December 2021).

10. *Zakon Respubliky Virmeniia «Pro zabezpechennia prodovolchoyi bezpeky» vid 05.06.2002 №3P-338* [Law of the Republic of Armenia «On Ensuring Food Security» of 5 June 2002 №3P-338]. Available at: http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=22406 (Accessed on 10 December 2021).

11. *Zakon Turkmenistanu «Pro prodovolchu bezpeku» vid 15.06.2000 №29-II*. [Law of Turkmenistan «On Food Security» of 15 June 2000 № 29–II]. Available at: http://www.base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=3176 (Accessed on 9 December 2021).

12. *Zakon Ukrainy «Pro prodovolchu bezpeku»* [Law of Ukraine «On Food Security»]. Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=8370-1&skl=7 (Accessed on 8 December 2021).

13. Zaliznyuk, V. P. (2016). *Evolutsiia ponyattia ta pidkhodiv do vymiru prodovolchoyi bezpeky* [Evolution of the concept and approaches to measuring food security]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok* [Public administration: improvement and development], no. 8. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1249> (Accessed on 1 December 2021).

14. *Konstitutsiia Respubliky Moldova* vid 29.07.1994 [Constitution of the Republic of Moldova of 29 July 1994]. Available at : http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=3249 (Accessed on 10 December 2021).

15. Kurlyak, M. D. (2018). *Formuvannia systemy natsionalnoyi prodovolchoyi bezpeky Ukrainy* [Formation of the national food security system of Ukraine] Available at: http://nbuviap.gov.ua/images/dorobku_partneriv/Formuvannia%20systemy%20natsionalnoi%20prodovolchoi%20bezpeky%20Ukrainy.pdf (Accessed on 2 December 2021).

16. Lushpayev, S. O. (2015). *Ponyattia prodovolchoyi bezpeky za zakonodavstvom zarubizhnykh derzhav* [The concept of food security under the laws of foreign countries], no. 3. pp. 135–142. Available at : https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9577/1/Lushpaev_135-142.pdf (Accessed on 6 December 2021).

17. *Postanova Ministriv Respubliky Bilorus «Pro Doktrynu natsionalnoyi prodovolchoyi bezpeky Respubliky Bilorus do 2030 № 962»* (2017). [Resolution of the Ministers of the Republic of Belarus «On the Doctrine of National Food Security of the Republic of Belarus until 2030 no 962»]. Available at : <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=C21700962> (Accessed on 10 December 2021).

18. Rumyk, I. I. (2020). *Prodovolcha bezpeka v umovakh komplementarnosti natsionalnoyi ekonomiky* [Food security in the conditions of complementarity of the national economy. Thesis of PhD in Eco-

onomic sciences]. 580 p. Available at: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/disertatsiji-avtoreferati-vidguki/rumik_2020-disertatsija.pdf (Accessed on 28 November 2021).

19. Starychenko, Ye. M. (2018). *Prodovolcha bezpeka krayiny yak sotsialno-ekonomichna katehoriya* [Food security of the country as a socio-economic category]. *Ahrosvit* [Agroworld], no. 13. pp. 42–48. Available at: http://www.agrosvit.info/pdf/13_2018/7.pdf (Accessed on 29 November 2021).

20. Ternavska, I. B. *Definitsiya katehoriyi prodovolcha bezpeka ta yiyi evolyutsiya* [Definition of food security and its evolution]. *Ekonomichna nauka. Ekonomika ta derzhava* [Economics. Economy and state], no. 7. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2015/12.pdf (Accessed on 1 December 2021).

Objective. The objective of the present article is to define conceptual approaches to the concept of «food security» and to establish its evolution.

Methods. The theoretical basis of the study are the works of domestic and foreign scientists, international organizations and national committees on approaches to defining the concept of «food security» and its evolution. To achieve the objectives and goals, the following research methods were used: the method of theoretical generalization and comparison — to characterize the various definitions of «food security», induction and deduction — to form approaches to defining the concept of «food security», analysis and synthesis — to determine periods of evolution of the concept of «food security», graphical and tabular methods — to visualize the material of the study.

Results. The article describes the theoretical provisions for revealing the essence of the concept of «food security» by international organizations, national committees and individual authors who conduct research in this area. The evolution of the studied concept is generalized and their time periods are singled out: 1 data — 40–60 years. XX century, 2 data — 70–80s. XX century, 3 data — 80–90 years. XX century, 4 data — from the 90s of the XX century and to this day.

The definition of the concept of «food security» in different countries is analyzed and it is established that countries of different levels of development interpret the studied concept differently. Conceptual approaches to the definition of «food security» are proposed such as systemic, complex and process.

Key words: food security, national security, population growth, Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), hunger, obesity, food.

21. *Ukaz Prezidenta RF № 120 vid 30.01.2010 «Pro zatverdzhennya Doktryny prodovolchoyi bezpeky RF»* [Decree of the President of the Russian Federation no. 120 of 30 January 2010 «On approval of the Doctrine of Food Security of the Russian Federation»]. Available at: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/30563> (Accessed on 10 December 2021).

22. Fera-Klemontsa, O. Yu. (2018). *Zarubizhnyy dosvid rehulyuvannya prodovolchoho zabezpechennya* [Foreign experience in food security regulation]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny* [Socio-economic problems of the modern period of Ukraine], no. 5 (133), pp. 44–53. Available at: [http://ird.gov.ua/sep/sep20185\(133\)/sep20185\(133\)_044_Fera-KlemontsaOYu.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20185(133)/sep20185(133)_044_Fera-KlemontsaOYu.pdf) (Accessed on 10 December 2021).

Надійшла до редакції 21.12.2021